

Woudbloem

Schildwolde

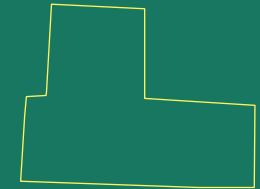
Zeerijp

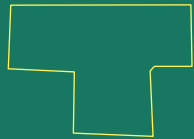
Spitsbergen

van

**'GASERFGOED'
OP DE KAART**

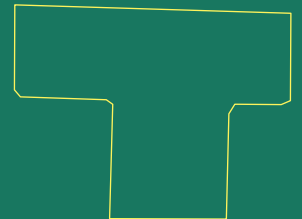
Noordbroek

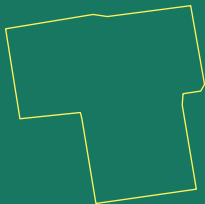
Siddeburen

naar

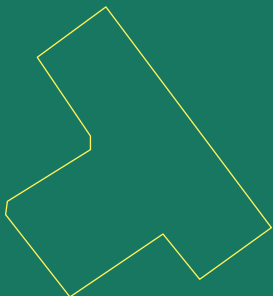
**'GASERF' GOED
OP DE KAART**

Kooipolder

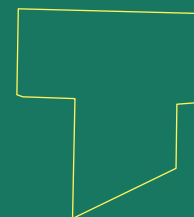
Froombosch

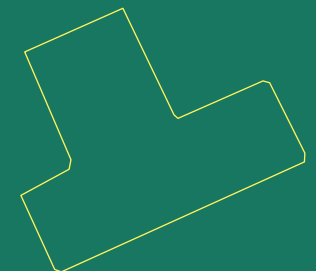
Ten Post

Zuiderveen

Slochteren

Leermens

Sporen in het landschap

2030 - Dagblad van het Noorden - Van onze verslaggever: *Het Ommetje Leermens voert je in een cirkel om het dorp heen. Al wandelend kun je de contouren van de oude Wierde nog voelen. Even verderop loop je over een pad dat een T-vorm in het landschap vormt, omringt door akkers en weilanden. Hier loop je over de contour van een voormalige gaswinningslocatie zoals er zoveel zijn in het Groninger Landschap. In Leermens wordt op het pad ook het lokale verhaal verteld over de periode van de Groninger Gaswinning. Het landschap is hersteld maar, het verhaal van het pad laat je ook zien dat het landschap en de mensen hier een roerige geschiedenis hadden. (...) Het ommetje is aangesloten op de belevingsfietsroute van het Groninger Gas en vormt aldus een netwerk van verschillende erfgoedpaden.*

Groningen kent een rijk industrieel erfgoed. Van steen-, stro- en kartonfabrieken in de 19e en 20e eeuw naar de gaswinning en misschien ligt het toekomstig erfgoed wel in de Eemshaven. Daarnaast heeft Groningen ook landschappelijk erfgoed in de vorm van wierden, borgen, diepen, maren en dijken.

Zoals echter in Nederland traditie lijkt te zijn, is ook Groningen goed geweest in het laten verdwijnen van dit erfgoed. De sporen zijn slechts zichtbaar voor degene die het nog wil zien. Sporen van oude wierden die zijn afgegraven, zijn zichtbaar in de structuur van de oude dorpen. Slapende dijken, borgfunderingen en afgetiggenelde percelen van waar ooit steenfabrieken hebben gestaan zijn zichtbaar in lichte hoogteverschillen in het landschap. De voormalige gaswinningslocaties lijken hetzelfde lot te ondergaan. Ze worden haast met een plastische chirurgie aangepakt en hersteld - het worden onderhuidse littekens in het landschap, nog nauwelijks herkenbaar.

Gaswinningslocaties zijn in afstand en in tijd unieke sporen in het landschap. Ontstaan door gas, dat 300 miljoen jaar geleden in het moedergesteente in de grond werd opgeslagen, markeren gaslocaties een bijzondere geologische specialiteit op drie kilometer diepte. Gaslocaties op maaiveldniveau zijn net als wierden en dijken plekken gemaakt door de mens. De wisselwerking tussen de geologische tijdlaag en het ingenieursdenken maakt de collectie aan gaslocaties uniek in Groningen en in Nederland.

De littekens van de gaswinning zitten echter niet alleen in het landschap, die zitten ook in de mensen en in hun woonomgeving. Het is een pijn die langzaam geheeld moet worden en waar erkenning gezocht moet worden voor het onrecht wat zo vele Groningers is aangedaan. Het wegpoetsen zorgt niet per definitie voor pijnverlichting, voor erkenning en herstel. Het in tact houden van de gaswinningslocaties ook niet, waar vervuilde grond en betonnen platen de ecologie tegenhouden en het zicht erop een pijnlijke herinnering kan zijn.

De gaswinningslocaties worden door de NAM volgens contract gesaneerd en opgeleverd in de oorspronkelijke staat wat veelal zal betekenen: terug naar landbouw. Maar de structuren van de gaslocaties liggen vast in het landschap met sloten, wegen, paden en/of struiken en bos eromheen. Deze vormen de omlijsting van de gaslocaties en zijn blijvende landschappelijke sporen van dat wat er was. Zoals in dezelfde taal je de oude wierden, dijken en steenfabrieken in het landschap kunt herkennen.

Gaserf

Gaserven zijn uitnodigingen om de lange doorgaande wegen van Groningen te verlaten en een landschap te betreden van veelkleurige aarde, de veranderende horizon en waar de wijde hemel over het verre land koepelt.

RONDOM OMLIJSTING

Wat als we de sporen in het landschap gebruiken en vastleggen door elke gaswinningslocatie (opgeruimd of niet) een bijzondere lijst geven? Een wandelpad, tussen het gasveld en de afbakende sloten in. De lijst geeft vorm aan het 'gaserf'. De invulling van het wandelpad - in de lijst - wordt per locatie zoveel mogelijk met de direct omwonenden bepaald. De lokale bewoners weten tenslotte het beste waar ze eventueel behoefte aan hebben.

Zoals Thijs van Spaandonk (College van Rijksadviseurs) in zijn vitrivuslezing ook aangeeft: *'Gemeenschappen kennen hun behoeftes en hebben dromen over de toekomst van de plek waar ze leven. (...) Niemand anders dan de gemeenschappen zijn in staat te verwoorden wat de cultuur van een buurt, wijk of gebied is. Hoe zij denken over de toekomst is altijd geworteld in de culturele waarden van de plek, haar verhalen en gebruiken. Wie de toekomst serieus neemt moet dus de gemeenschap serieus nemen.'*

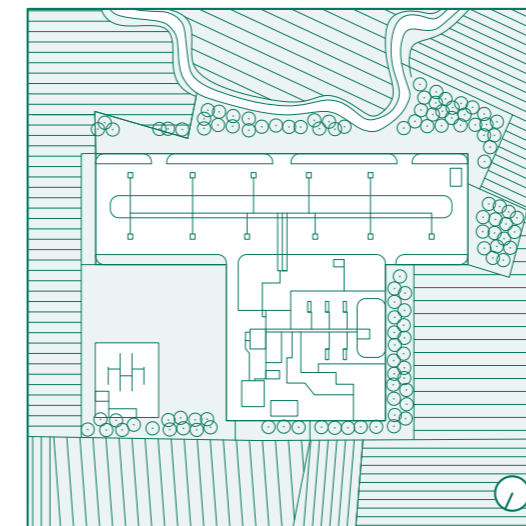
De lijst van een gaserf wordt ingericht als een wandelplek door het aanleggen van een Gaserfpad, met vergroening en afgebakend middels de bestaande sloten die het gaserf markeren in het landschap. Elk Gaserfpad krijgt een eigen karakter door aan te sluiten op locatie specifieke uitzichtpunten en herkenningspunten in het landschap. Een Gaserfpad sluit aan op bestaande wandel- en fiets paden en kan verder worden ingericht met ideeën van lokale bewoners.

HERINNERINGSWANDELING

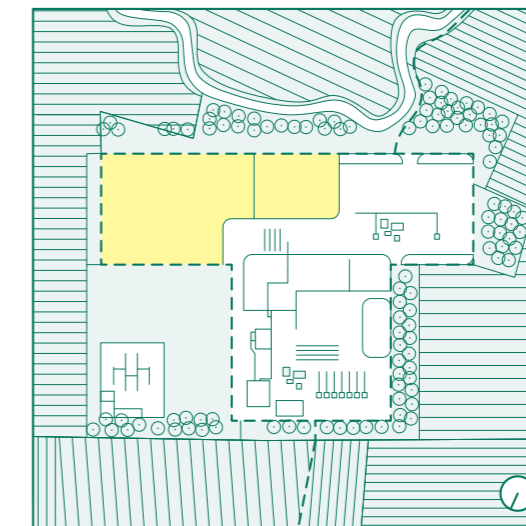
Zoals de wereld verandert, zo verandert ook het landschap. Wat als we ook de tijd nemen voor verandering? Wat als we een ritueel hebben om te rouwen, te verwerken, te erkennen en los te laten? Wandelen heeft een positief effect op stress, werkt reflecterend en geeft mentale ruimte. We introduceren een herinneringswandeling om verhalen op te halen, te tonen en door te geven aan nieuwe generaties. De lijst vormt een pad om te bewandelen en afscheid te nemen van de gaswinningslocaties, om te rouwen om de geschiedenis maar ook om hoop te zien voor een nieuwe toekomst. Een herinneringswandeling die omwonenden jaarlijks met elkaar kunnen beleven, waar toeristen kennismaken met het gaserfgoed en een plek waar een dagelijks ommetje gemaakt kan worden.

BINNENIN DE OMLIJSTING

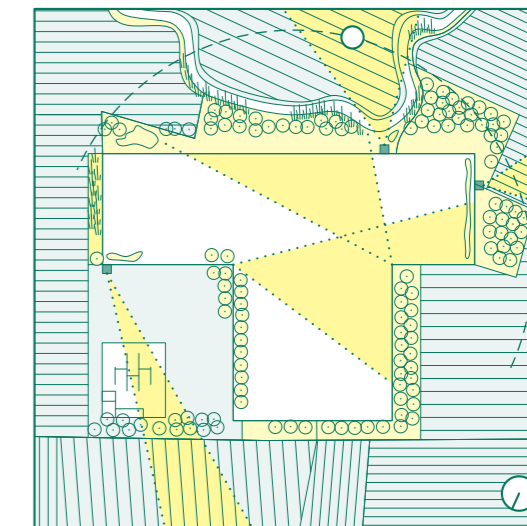
Het gaserf wordt gemarkeerd door de lijst maar vormt een volledig erf met de grond binnen de lijst. Deze grond gaat terug naar landbouw, precies zoals in het contract met de NAM is afgesproken. Aardappelen, strokenteelt of misschien wel een waterberging. Maar wanneer grondeigenaren iets anders willen, is er binnen de lijst ook ruimte voor een park, een speeltuin, een mini-camping of een groot kunstwerk.

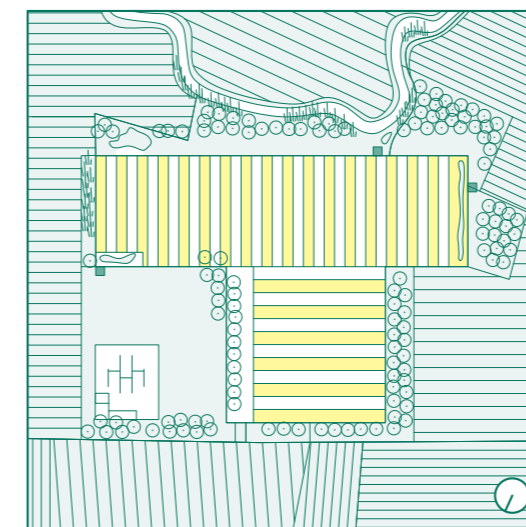
1. Gaslocatie

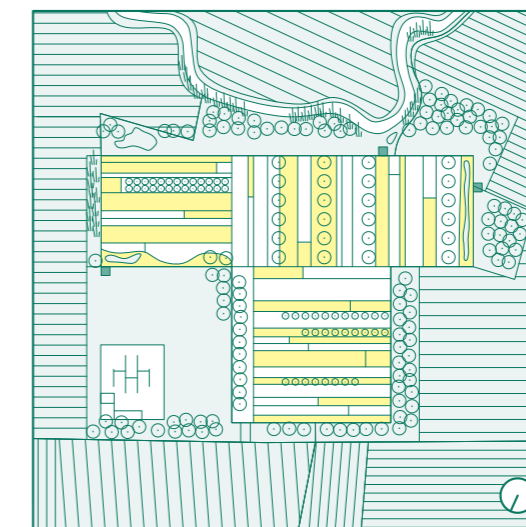
2. Saneren en aanleg Gaserfpad

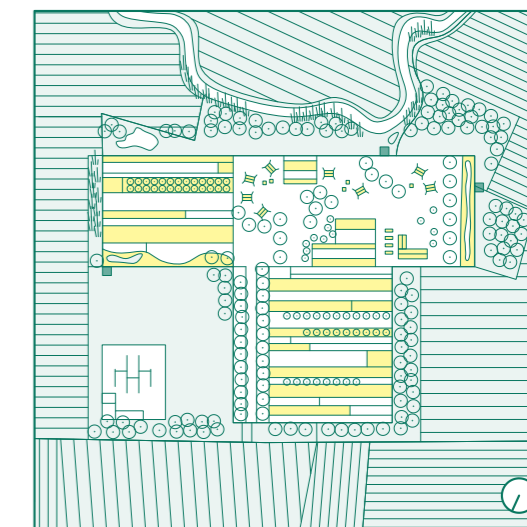
3. Gaserf: vergroening en uitzichtpunten

4. Landbouw

5. Experimentele landbouw

6. Camping

Scenario's en ontwikkeling in de tijd

Co-creatie

De lijst is een gegeven; het spoor waarmee de gaserven worden verankerd in het landschap. Maar hoe kan die lijst er dan uit komen te zien?

OPHALEN

De eerste stap in dit plan is om samen met bewoners rondom de gaswinningslocatie te wandelen en verhalen op te halen van die plek. Wat wil men hier, vertellen, waar is behoefte aan? Wat wil je herinneren en wat niet? Persoonlijke verhalen, cultuurhistorische verhalen of verhalen over de gaswinningslocatie. Hoe ziet de toekomst eruit?

ONTWERPEN

Wanneer de verhalen zijn opgehaald, kan er samen met bewoners een ontwerp gemaakt worden voor het Gaserfpad. Met kleine fragmenten van het pad kan al puzzelend in een maquette het pad ontworpen worden, rustpunten bepaald, aangegeven worden waar bomen en bosschages moeten komen en invulling worden gegeven hoe de verhalen verteld gaan worden.

Een wandelpad als land-art project? Een pad dat de geschiedenis van het gasveld verteld? Een natuurlijk biodiverse weggetje met bomen en/of hagen? Of misschien wel gewoon niets. Een mooi ommetje vol bloemen: een plek voor bezinning en reflectie waar vandaan je over de velden de weidsheid van het omringende landschap kunt ervaren. Een rustpunt in het landschap.

AANLEGGEN

Waar gewenst kan het paadje, de bomen en bosschages samen met bewoners aangelegd worden. Als onderdeel van het verwerkingsproces en het (letterlijk) bouwen aan een nieuwe toekomst en zo een 'positieve draai geven aan de gaswinningslocaties'.

MOGELIJKE UITKOMSTEN CO-CREATIE

"Ik ken deze plek niet anders als een gaslocatie met hek, beton en buizen. Nu dat het al enige tijd weg is mis ik het niet maar toch ook weer wel. Ik ben blij dat we met ons dorp en onze dorpsdichter een pad hebben kunnen aanleggen dat tot aan de maar komt. Leuk om hier het poëzie ommetje te lopen en even te zitten en genieten van de enorme luchten. Ik heb nog bijgedragen aan het gedicht met de zin; 'het kronkelen van de maren, die het water traag naar de zee dragen'"

Een gasveld dat nog niet is gesaneerd
Een gasveld dat deels is ontmanteld, maar nog wordt opgeruimd
Een gasveld dat afgegraven is
Een gasveld met een route eromheen die nog op invulling wacht
Een gasveld dat volledig is getransformeerd naar reguliere landbouw
Een gasveld dat door de volgende generatie boeren wordt ingevuld

"Een land van wolken, hoger dan de wierden, waar de horizon de aarde kust."

"Hier wordt de stilte hoorbaar, in het ruisen van het riet"

"Grond, klei, lucht – en verder niets dan rust."

Samen wandelen, puzzelen en aanleggen

Netwerk

FIETSRUTE

Als onderdeel van het Groninger Gas erfgoedverhaal komt er een fietsroute door het noordelijke deel van het Groninger Gas Veld. Rondom deze fietsroute liggen verschillende gaserven - allemaal uniek en tegelijk onzichtbaar, verbonden door kilometers aan ondergrondse leidingen. Ze vormen een netwerk waar elke locatie met een unieke lijst een herkenbaar spoor in het landschap is, naast de al bestaande cultuurhistorische sporen van de wierden, borgen, dijken, diepen, kwelderwallen en maren.

Op de fietsroute ligt in het noord-oosten de locatie Leermens. De locatie is de enige rondom de fietsroute die naast het gaserf nog een fakeltoren heeft staan, evenals een knooppunten-locatie waar het ondergrondse netwerk van kilometers buizen even boven de grond komt.

Fietsend vanaf Zeerijp volgt de fietsroute de nummers 06 en 14 om richting de gaslocatie van Leermens te gaan om vervolgens naar het zuiden af te buigen met Appingedam als vervolgbestemming. Wij nodigen je uit om bij routenummer 14 de fiets te parkeren en lopend verder te gaan om het ommetje van Leermens te ervaren.

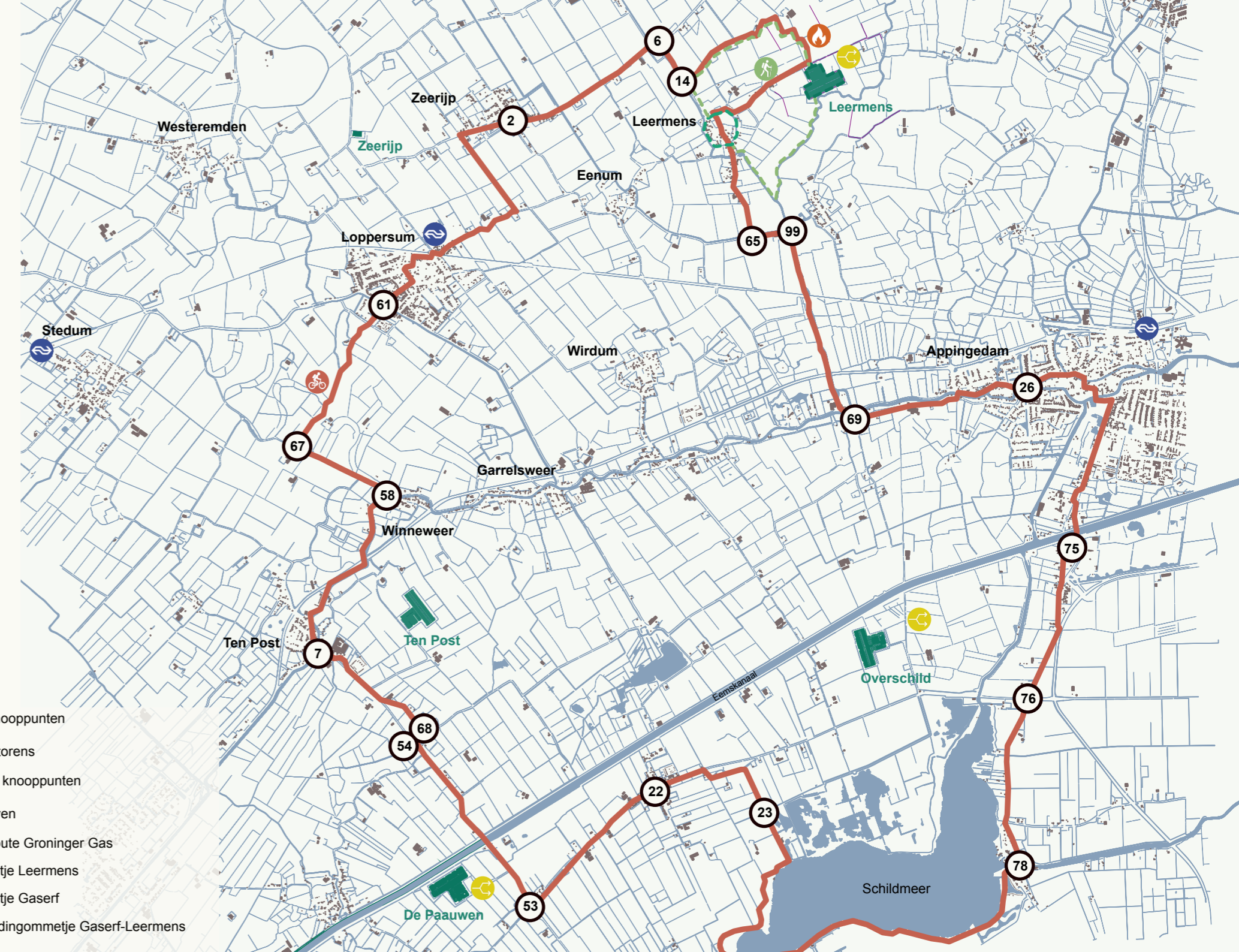
SPOREN & OMMETJES

Het landschap rondom Leermens vraagt om vertraging. Het karakteristieke wierdedorp is te ervaren door er omheen te wandelen. Deels afgegraven percelen vormen een groot contrast met de nog originele hoogte van de wierde en laten de sporen zien van het grondgebruik door de geschiedenis heen.

Door de weg naar het noorden te volgen wandel je richting Lutjerijp, een bijzondere laan met daaraan een viertal boerderijen welke de sporen omvatten van twee huiswierden en een voormalig borgterrein (borg Grevinga). De weg vervolgend buig je weer af naar het zuiden om langs de oude fakeltoren te komen. Het ommetje vervolgd rondom het gaserf en slingert daarna naast de Godlinzermaar en de Leermenstermaar weer terug het dorp in.

- Fietsknooppunten
- Fakeltorens
- Buizen knooppunten
- Gaserven
- Fietsroute Groninger Gas
- Ommetje Leermens
- Ommetje Gaserf
- Verbindingommetje Gaserf-Leermens

Beleving

BEWONER EN LANGZAAM-AAN TOERIST

Er zijn twee bezoekersstromen; de lokale bewoner en een 'slow-toerist' die geïnteresseerd is in het verhaal van het gaserfgoed en op deze plek even stil kan staan en het verhaal van de gaswinning tot zich kan laten doordringen. Een gaserf sluit aan bij het omringende landschap maar heeft ook een unieke bezoekerswaarde doordat je hier uitgenodigd wordt om de doorgaande wegen te verlaten en het landschap te betreden en daar even stil te staan. Je krijgt niet vaak de gelegenheid om je IN het landschap te begeven. Via de Gaserfpaden kom je in aanraking met een stukje (gas)cultuur historie en het omringende landschap zowel uit een persoonlijk (bewoners) perspectief als uit 'wist je dat?' (verhalen uit het landschap).

Het dominante agrarische land heeft naast zijn karakteristieke vergezichten en weidsheid het kenmerk dat deze veelal ontoegankelijk is.

Voor de lokale bewoner zijn weinig ommetjes beschikbaar en er wordt veelal over geasfalteerde wegen gewandeld, daar waar ook auto's en trekkers met grote opleggers rijden. Het toevoegen van het ommetje maakt het landschap niet alleen voor de 'slow-toerist' bereikbaar maar vergroot ook de leefbaarheid voor omwonenden.

Voor de verdere uitwerking van het ontwerp is de locatie van Leermens gekozen. De ligging van de gaswinningslocatie op nabije afstand van zowel een wierdedorp, enkele huiswierdes, borgrestanten en de Godlinzemaar maakt dat de gaserf met zijn nieuwe spoor in het landschap direct ingebed is in het bredere verhaal van cultuur-historische en industriële plekken in de omgeving.

Impressie ommetje gaserf Leermens

Gaserf Leermens #1507.

Lengte: 1507 meter. Wandeltijd: 20 minuten. Stappen: 2200.
Verblijfskwaliteit: 55 minuten.

IDEE

*Hé, kijk daar is een pad,
dat mij van de weg af leidt.
Ik loop over steen en gruis en zand en gras.
Volg de lijn wordt mij verteld...
...dan kom ik tot stilstand en zie, ruik, hoor daar klei, water en lucht.
Het pad leidt mij weer terug naar daar waar ik vandaan kwam.
Wat heb ik gezien en wat weet ik nu?
Wat hier lag en verdween gaat nooit echt verloren.*

Voor de locatie Leermens is een uitwerking gemaakt om te laten zien wat er allemaal mogelijk is. Het is een landschappelijk wandelpad rondom de gaswinningslocatie, bestaande uit typische Groningse bestaande en oude landschapselementen. Bomenrijen (iepen, wilgen), oeverbeplanting, steile en vlakke oevers, heggen. Een pad aangelegd als een kerkepad in verschillende materialen en met een aantal 'rustpunten'.

VERHALENLIJN

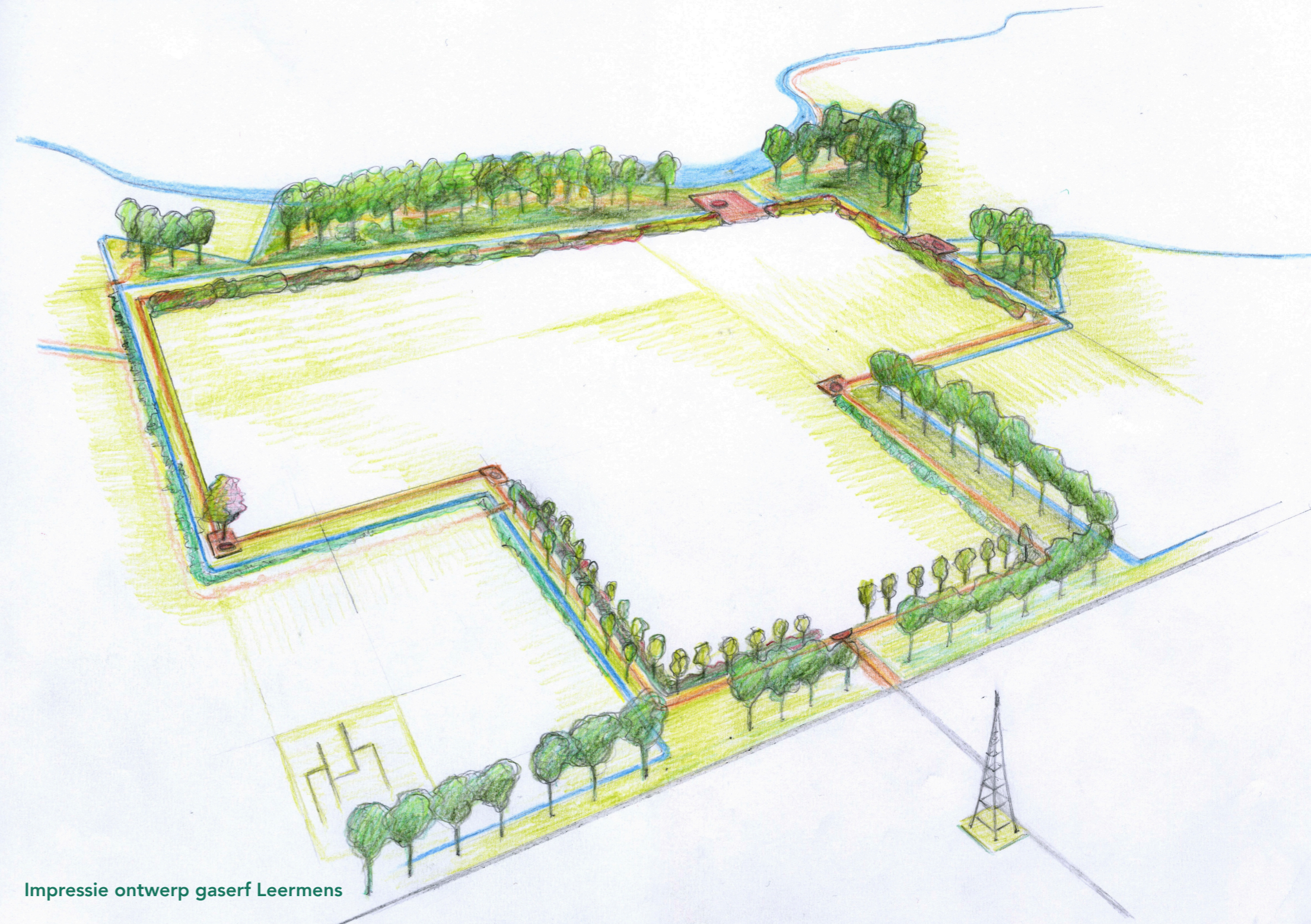
Het pad wordt 'begeleidt' door een zogenaamde doorlopende verhalenlijn. Hierin opgenomen zijn korte teksten en quotes die gaan over 'dat wat je om je heen ziet en wist je datjes' tot 'persoonlijke verhalen' uit Leermens die iets vertellen over de cultuur historie van deze gaswinningslocatie.

MATERIAAL

Het Gaserfpad is als een loper die we uitrollen. Anderhalve kilometer lang en waar we gebruik maken van Groningse circulaire materialen. Steen, gruis, hout, buizen en alles wat voorhanden is aan hergebruikte materialen van bijvoorbeeld de sloop van gaswinningslocaties en beschadigde woningen. Het pad vormt aldus een veelkleurig mozaïek (in verschillende breedtes en gedeeltes met gras, halfverharding en/of zandpaden) dat we samen met de lokale bewoners al puzzelend in diverse patronen gaan aanleggen. Het pad wordt omlijst door heggen, hagen, bomenrijen, etc.

WANDELEN

...als bestemming, op de route en als ijkpunt in het landschap.
...is loslaten, in balans komen en in jezelf komen.
De wandeling rond een Gronings Gaserf is meer dan een route. Het is een ritmische ervaring waarin lichaam, geest en landschap samenkomen. Het ritme ontstaat door opeenvolgende ruimtelijke en natuurlijke overgangen. Het T-vormige Gaserf pad laat je telkens een andere blik op het landschap zien, veranderend door de seizoenen heen en van binnen naar buiten, naar de horizon, de aarde, de lucht en in jezelf. Dezelfde plekken maar telkens anders, alsof het landschap en jij met elkaar in gesprek zijn.

Impressie ontwerp gaserf Leermens

Route

AANKOMST

Je begint bij het korte uiteinde van de T, hier stap je vanaf de doorgaande weg het gaserf binnen. Ten zuiden van de bestaande bomerij is een tweede rij geplant met iepen en berken. Je kan links of rechts afslaan, je kiest links. Het ritme van je stappen vertraagt en je blik scherpt zich. Aan het eind van de dubbele bomerij wordt de bosschage voller.

BINNENHOEK

De gevarieerde Struweelheg met typische Groningse meidoorn, maar ook Gelderse roos schermt het zicht naar het weidse landschap af. In plaats daarvan begeleiden de struweelheggen van hoog naar laag je blik omlaag. Tot je uitkomt in de hoek. Het is een beschutte plek die uitnodigt tot verstilling. Deze binnenhoek richt zich naar beneden: naar de grond en naar de gasbel drie kilometer onder het landschap. Er is een zitgelegenheid waarvan je uitkijkt op de nieuwe akker te midden van het gaserfpad.

KORTE UITEINDE

Vanuit de binnenhoek loop je het landschap tegemoet en opent het zich. Het pad loopt over in een flauw aflopende oever met verschillende grassen: kamgras en paarse morgenster. Op de linkerhoek richt je blik zich op de voormalige fakkeltoren bij het fietspad zittend onder een solitaire rode beuk. Openingen tussen de bomerijen kaderen het zicht. Hier kun je mijmeren langs zichtlijnen door het landschap. Wie zich omdraait ziet het weidse uitzicht met daarin het leefgebied van reeën, hazen en scholeksters.

LANGE ZIJDE

Het pad wordt hier natuurlijker, met halfverharding en grasstroken waar insecten hun plek vinden. Richting het einde daalt een plek af naar het Godlinzermaar, waar het gaserf een ouder landschapspoor kruist. In de luwte van het riet hoor je wind, kikkers en rietvogels, en ruik je natte klei en water. Wie weer omhoog loopt kijkt de binnenruimte in en ruikt kruiden langs de rand van het pad.

KORTE UITEINDE

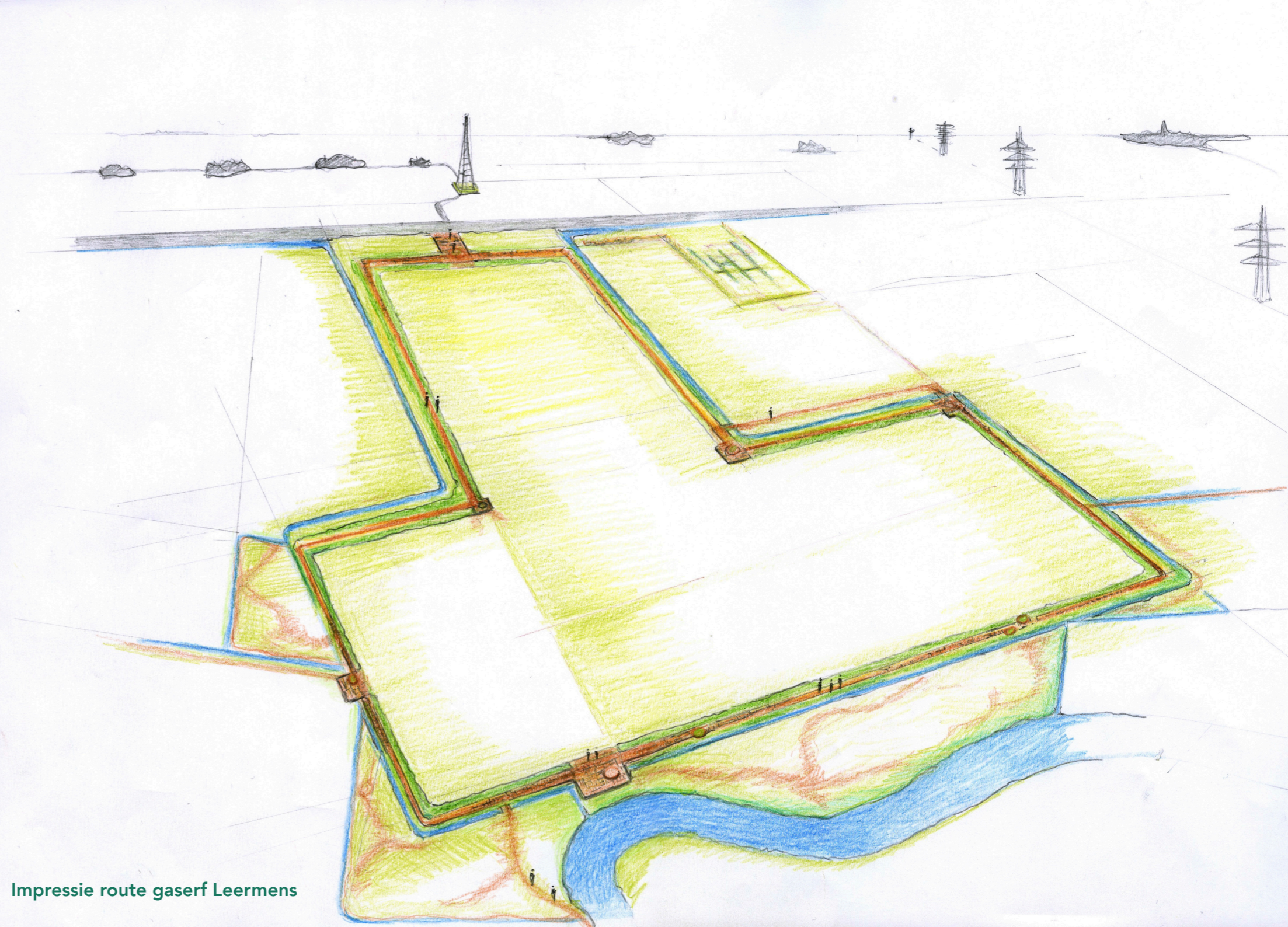
Verderop opent een zichtlijn tussen twee bosjes naar de wierde van Leermens. Wie uit Leermens komt gelopen, herkent de inkadering. Met laaghangende takken boven je, voelt het alsof je bedekt het landschap inkijkt.

BINNENHOEK

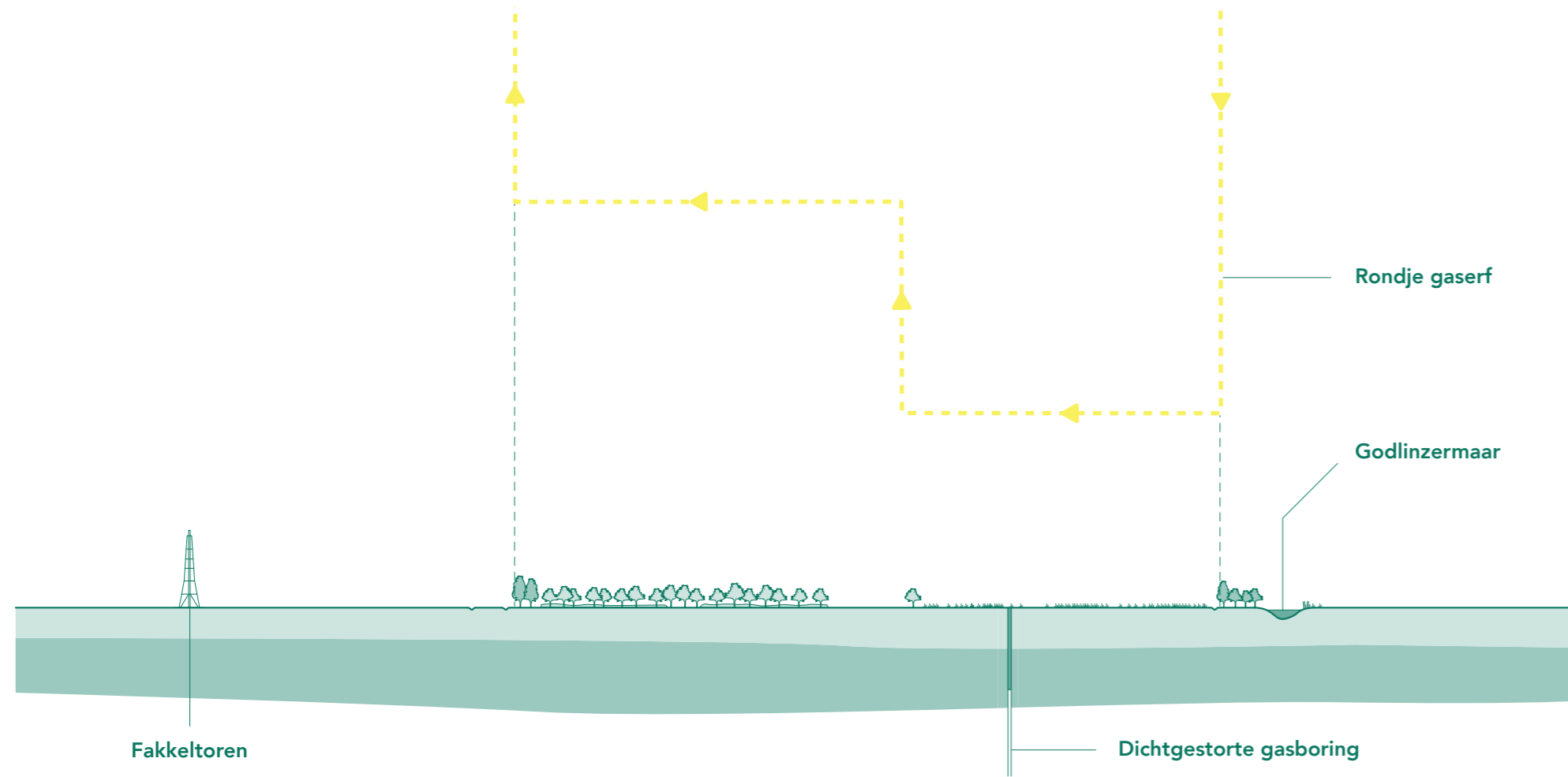
Deze binnenhoek beleef je nu anders. De beschutting en de nabijheid van de grond herinneren opnieuw aan de diepte onder het landschap. Maar ook aan de lengte van gaserfpad dragen daaraan bij.

VERTREK

Via de bomerij van de entree verlaat je het gaserf weer. De rust van het wandelen neem je mee terug naar de buitenwereld.

Impressie route gaserf Leermens

Doorsnede A: Gaserf

Gaserfpad

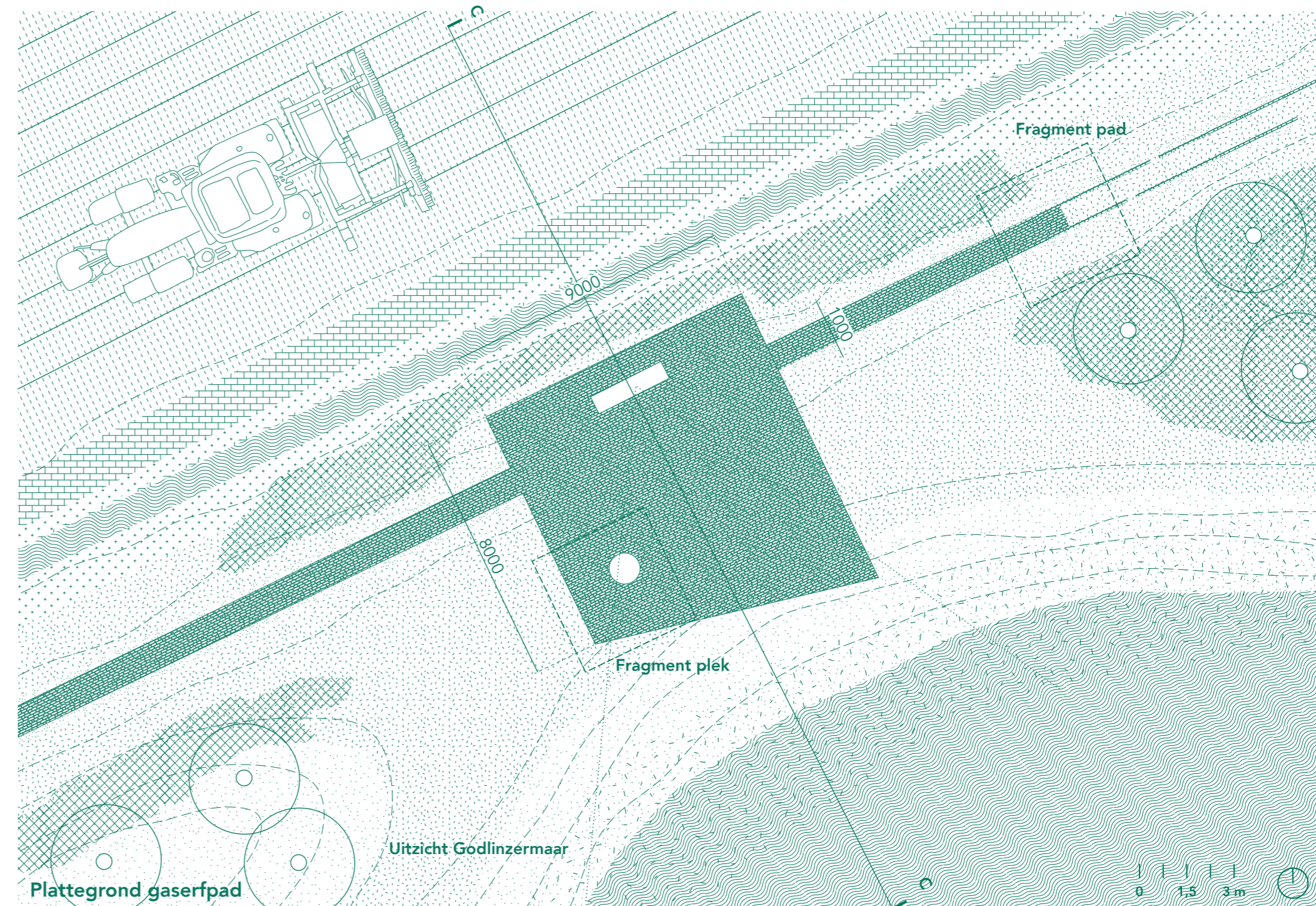
Zoals de Ploeg schilders het landschap op canvas aanbrachten zo brengen wij dat weer terug in het landschap en tekenen de contouren - de omlijsting - van dat wat verdwenen is weer terug in geuren en kleuren. De omlijsting vormt de verbinding met het omringende landschap.

PROFIEL VAN DE LIJST

De lijst bestaat uit (van buiten naar binnen) sloot, slootkant, flora, pad en weer flora.

PROFIEL VAN HET PAD

Het pad heeft een breedte van circa 140 cm en bestaat uit bestrating, gras, zand en halfverharding met een doorlopende lijn over de route van 20 cm welke in profiel refereert naar de oude kerkepaden. Bij de rustpunten is een plek gemarkeerd met bestrating.

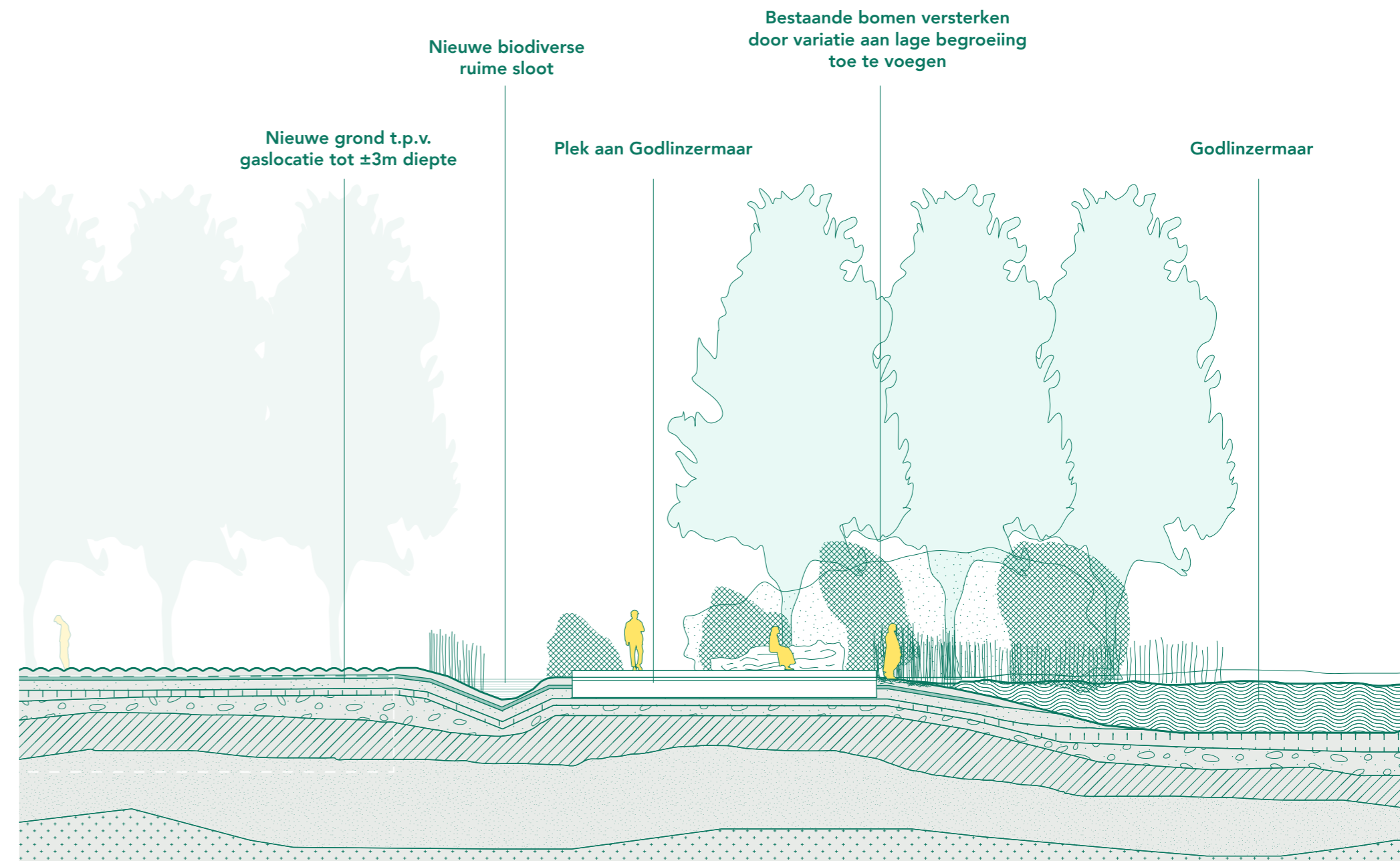

GASERF ALS BIOTOOP

Met zorgvuldige inpassing en aansluiting op bestaande bosschages en waterstructuren kunnen gaserven als biotoop een belangrijke biodiversiteitshotspot worden. Er zijn vier uitgangspunten.

- De sloten rondom het erf krijgen natuurvriendelijke oevers met flauwe, ondiepe randen waar water en land geleidelijk in elkaar overlopen. Hierdoor ontstaat ruimte voor oeverplanten zoals gele lis, watermunt, dotterbloem en moerasvergeet-mij-nietje. Deze vegetatie biedt voedsel en schuilplaatsen voor waterinsecten, libellenlarven, kikkers en salamanders. Ook trekken de bloeiende planten bestuivende insecten aan en bieden ze dekking voor jonge vissen en kleine waterdieren. De sloten worden zo levendige ecologische zones die het erf verbinden met het omliggende landschap.
- De bestaande bomenrijen blijven behouden en worden waar mogelijk aangevuld met soorten zoals zomereik, veldesdoorn, iep en zwarte els. Deze bomen geven structuur aan het landschap en vormen herkenbare lijnen in het open gebied. Tegelijk bieden ze nestplaatsen, rustplekken en beschutting voor vogels zoals spreeuwen, roodborsten en uilen. In oudere bomen kunnen holtes ontstaan waarin vleermuizen schuilen. Door de rijen aan te vullen ontstaat een robuuste groene structuur die zowel de landschappelijke kwaliteit als de biodiversiteit versterkt.
- Struweelheggen begeleiden het zicht en vormen natuurlijke overgangen tussen erf, sloten en open land. Ze bestaan uit soorten zoals meidoorn, sleedoorn, hazelaar, wilde roos en vlier. In het voorjaar bloeien de struiken rijk en trekken ze veel bijen en andere insecten aan, terwijl in de nazomer bessen en zaden beschikbaar zijn voor vogels.

- De dichte takkenstructuur biedt veilige broedplaatsen en schuilmogelijkheden voor kleine zangvogels en zoogdieren. Tegelijk functioneren de heggen als groene verbindingzones waarlangs dieren zich door het landschap kunnen verplaatsen.
- Natuurlijke inheemse kruiden en bloemen zorgt voor variatie en kleur. De planten bieden voedsel en schuilplaatsen voor insecten en vogels, vergroten de biodiversiteit en laten tijdens een ommetje duidelijke veranderingen tussen seizoenen zien.

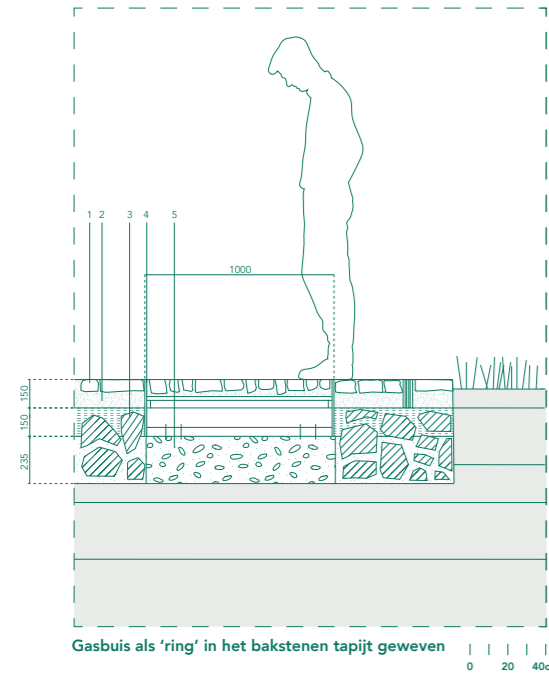

Doorsnede C: Gaserfpad

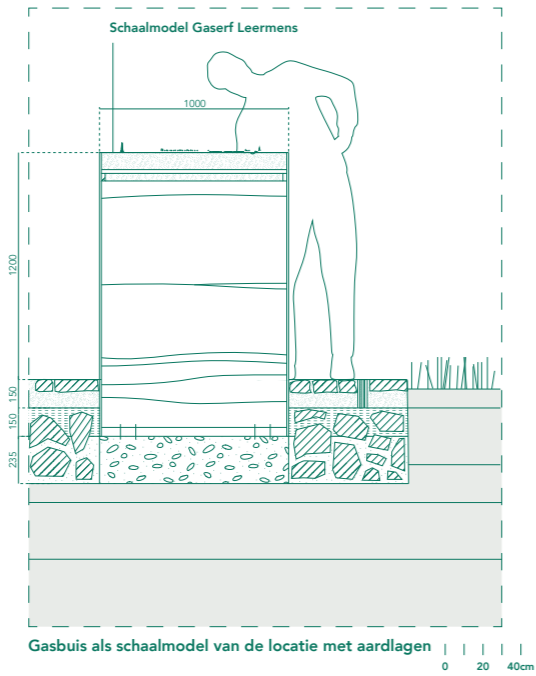
0 1,5 3 m

Fragmenten

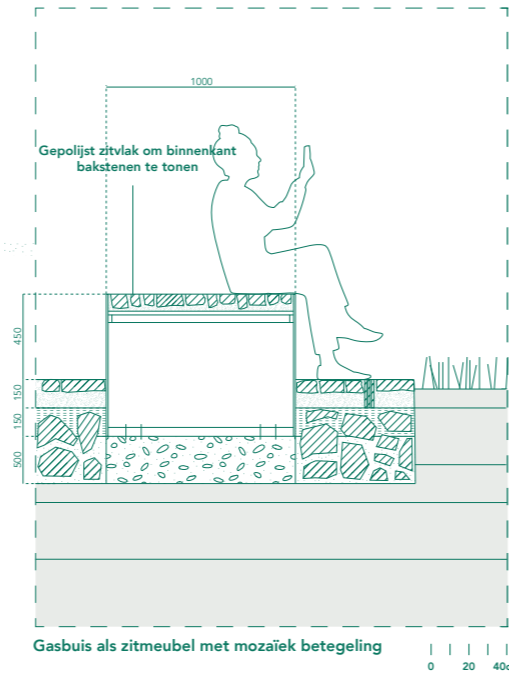
1. Hergebruikte bakstenen, 6-10cm
2. Drainagemortel, 5cm
3. Puinlaag t.b.v. vertraagde drainage, 24cm
4. Voormalige gasbuis, wanddikte 10-20mm, geschatte diameter 100cm
5. Betonnen verankering, technische details n.t.b.

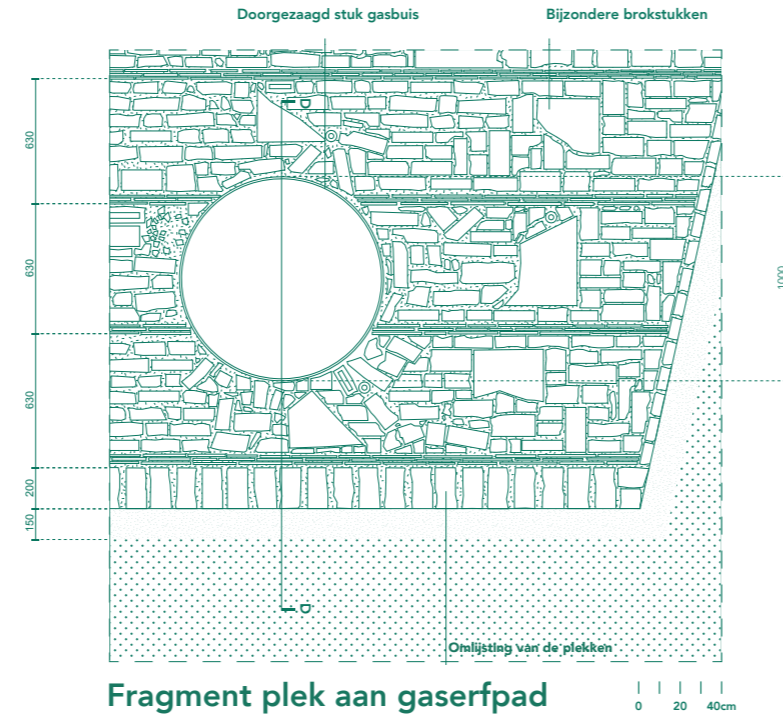
Drasn. D: Gaserfpad met gasbuis

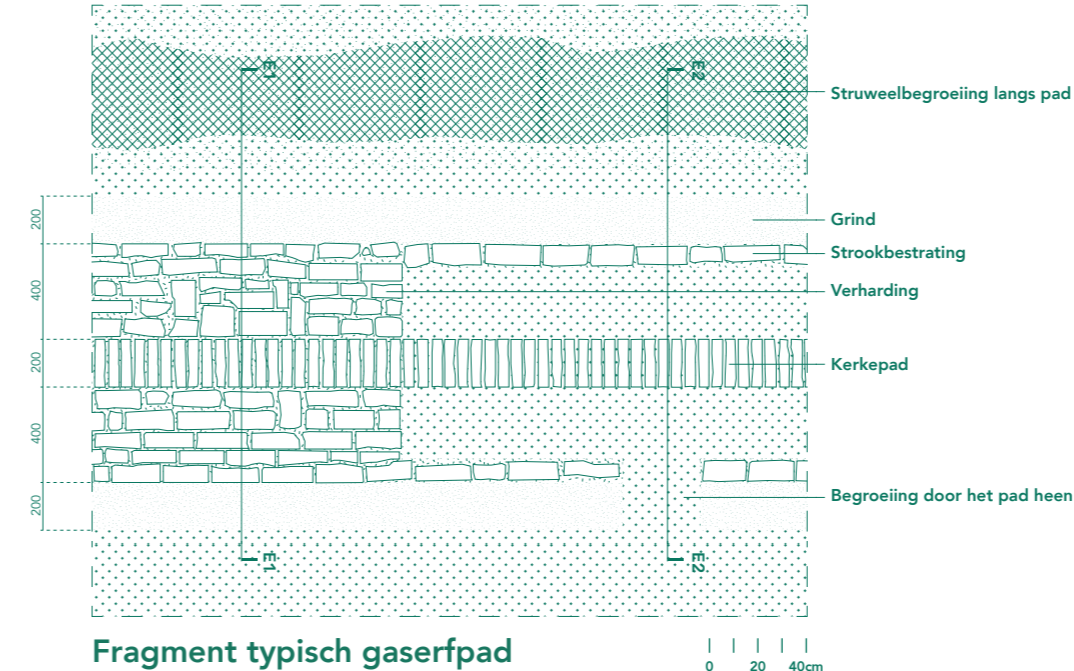
Varianten van inpassing gasbuizen

Drasn. E: Gaserfpad, gradaties aan verharding

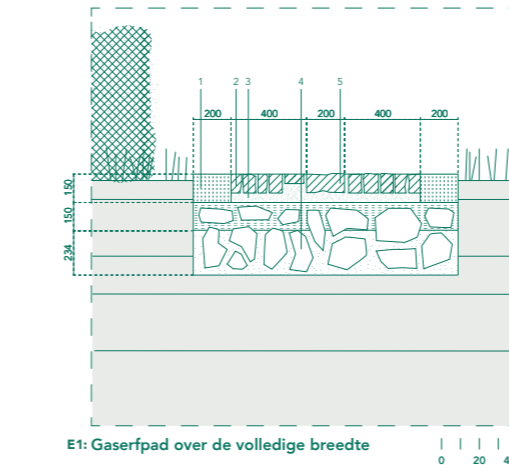

Fragment plek aan gaserfpad

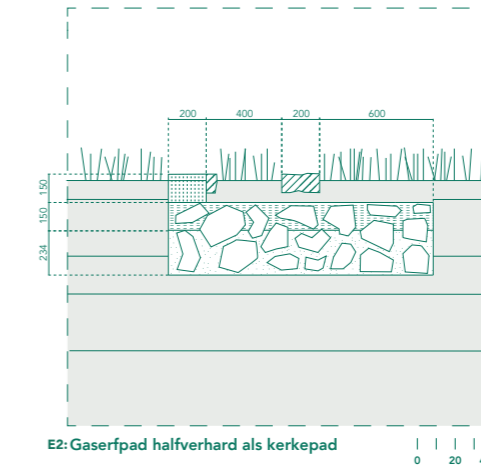

Fragment typisch gaserfpad

1. Grind t.b.v. afwatering, 15cm
2. Hergebruikte bakstenen, 6-10cm
3. Drainagemortel, 5cm
4. Puinlaag t.b.v. vertraagde drainage, 24cm
5. Kerkepad stenen, 20x10x6cm

E1: Gaserfpad over de volledige breedte

E2: Gaserfpad halfverhard als kerkepad

Verhalen verbeeldt

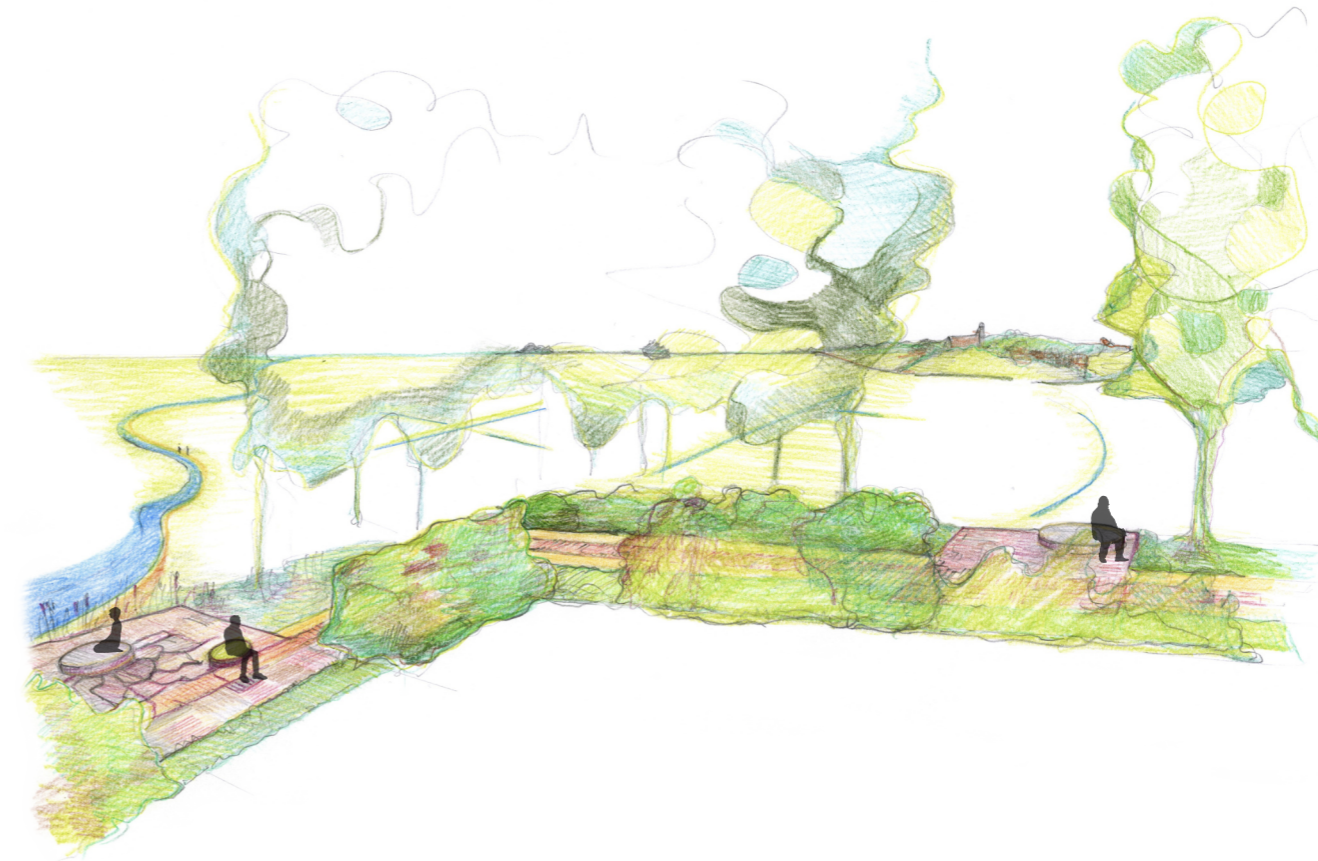
Zavel, knippige poldervaaggronden, moedergesteente, kronkelwaard, woudeerdgronden, afsluitingsgesteente, meandergordel.

Bij de entree en de diverse rustpunten wordt telkens een specifiek verhaal verteld. De thema's van de rustpunten zijn; waar ben ik, de aarde, de horizon, de gaswinning en de persoonlijke verhalen en gaan bijvoorbeeld over dat waar je op loopt; van de aarde en bodem tot de materialen van het pad zelf en de ingegraven buizen die als ringen in het pad gelegd zijn. Over dat wat je ziet; fakkeltoren, hoogspanningsmasten en op de horizon boerderijen, kerktorens, bosschages. Over dat wat je zelf vindt van wat je ziet; je leest het landschap met wat je er zelf mee naar toe brengt. Over dat wat lokale bewoners van een gaswinningslocatie vinden of vonden. Daarnaast zijn er nog korte teksten; wist je dat?

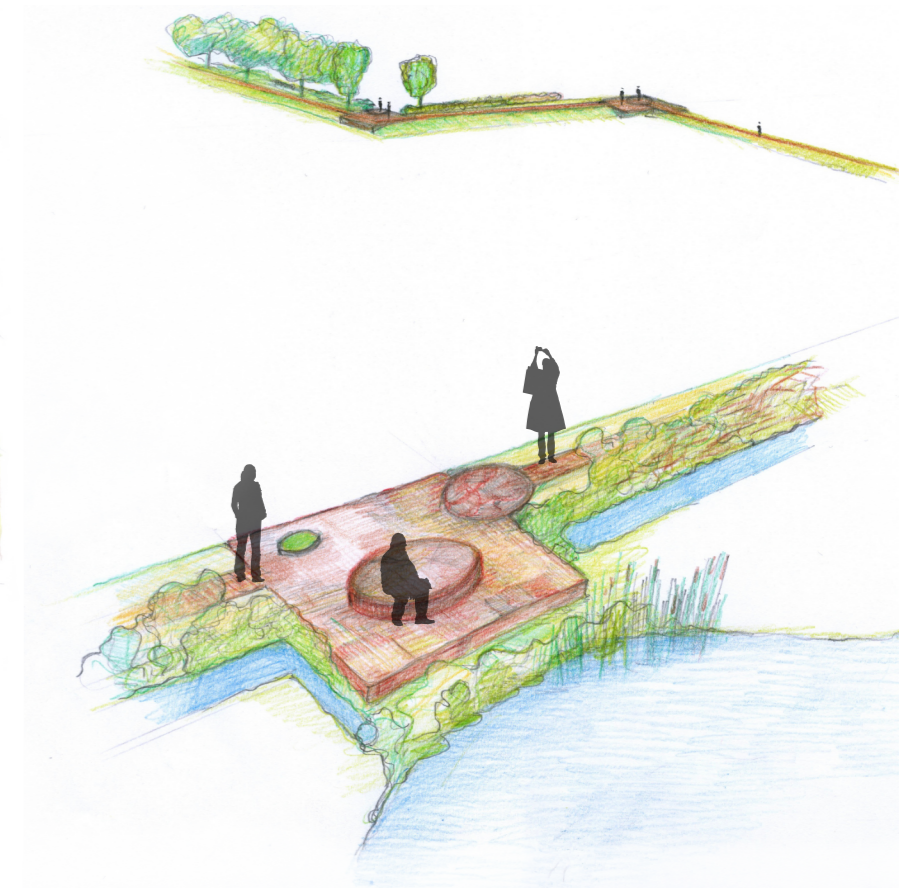
'Ik kom langs de fakkeltoren gewandeld en zie aan de overkant van de weg een stenen plateau. Wanneer ik dichterbij kom zie ik dat er op het plateau iets staat. "GASERF LEERMENS #1507". Wat zou dat zijn? Vanaf het plateau loopt een pad van brokken beton en rode bakstenen naar links en naar rechts. Ik volg het pad naar rechts en loop beschut tegen de westerwind naast een bosschage en links van mij loopt een heg. Na een aantal meter zie ik een cirkel tussen het beton en de bakstenen op het pad liggen. Het is de doorsnede van een buis, gevuld met een metalen plaat waarop een tekst staat: "Wist je dat: dit een buis is uit de voormalige Gaswinningsperiode? En dat je loopt op de brokstukken van het betonnen plateau waar het erf mee bedekt was? En dat de bakstenen afkomstig zijn van afgebroken huizen, onbewoonbaar verklaard door de gevolgen van de gaswinning?" Even verderop loopt het pad naar links en is er plotseling een doorkijk tussen de bosschages naar het dorp Leermens.....'

Entree GASERF LEERMENS #1507

Doorkijk naar Leermens & Godlinzermaar

Doorkijk naar Godlinzermaar

Referenties gaserfpad

Materiaal gaserfpad

Verhalen in gaserfpad

Wist je dat?

- **LUTJERIJP**

... is een klein, rustig gehucht in de gemeente Eemsdelta, net ten noorden van Leermens. Vier boerderijen liggen hier op oude middeleeuwse wierden, elk met een eigen verhaal. Bij de tweede boerderij vind je nog restanten van de 17e-eeuwse borg Grevinga, zoals oude muren en een kelder. Het terrein is grotendeels omgracht en herbergt een theehuisje. Tegenover de boerderij staat een opvallend draaibaar houten huisje, langs het Wad- en Wierdenpad.

- **LEERMENS**

... is een oud wierdedorp, ontstaan op een kwelderwal aan de Fivelboezem. Al in de 10e eeuw werd het dorp genoemd en het was in de middeleeuwen een belangrijk rechtscentrum. De wierde is deels afgegraven, maar de radiale structuur en oude bebouwing zijn nog goed zichtbaar. Vroeger telde Leermens diverse winkels en ambachtslieden, maar nu is het een beschermd dorpsgezicht met een jachthaventje en minicamping voor toeristen.

- **IN HET GRONINGS**

Leermens = Leermens, waar een weg rondom heenloopt. Vandaar schertsend: Hai is om Leermens koomm = hij weet, wat er in de wereld te koop is. Schertsend: Hai is om Leermens koomm, mit taine bain in' taaskegat in mit taander in thetvaast = hij heeft door schade en schande geleerd. Aan de ozzegang van Leermens komt men een kei en een asbelt tegen; vandaar: Hai is om Leermens koomm in het' aastegat in dikke vlint zain. Ook wel: hai het op olint zeetn = hij is van alle markten thuis. Scheldnaam voor de bewoners: Leermster krombekn.

- **GASERF LEERMENS**

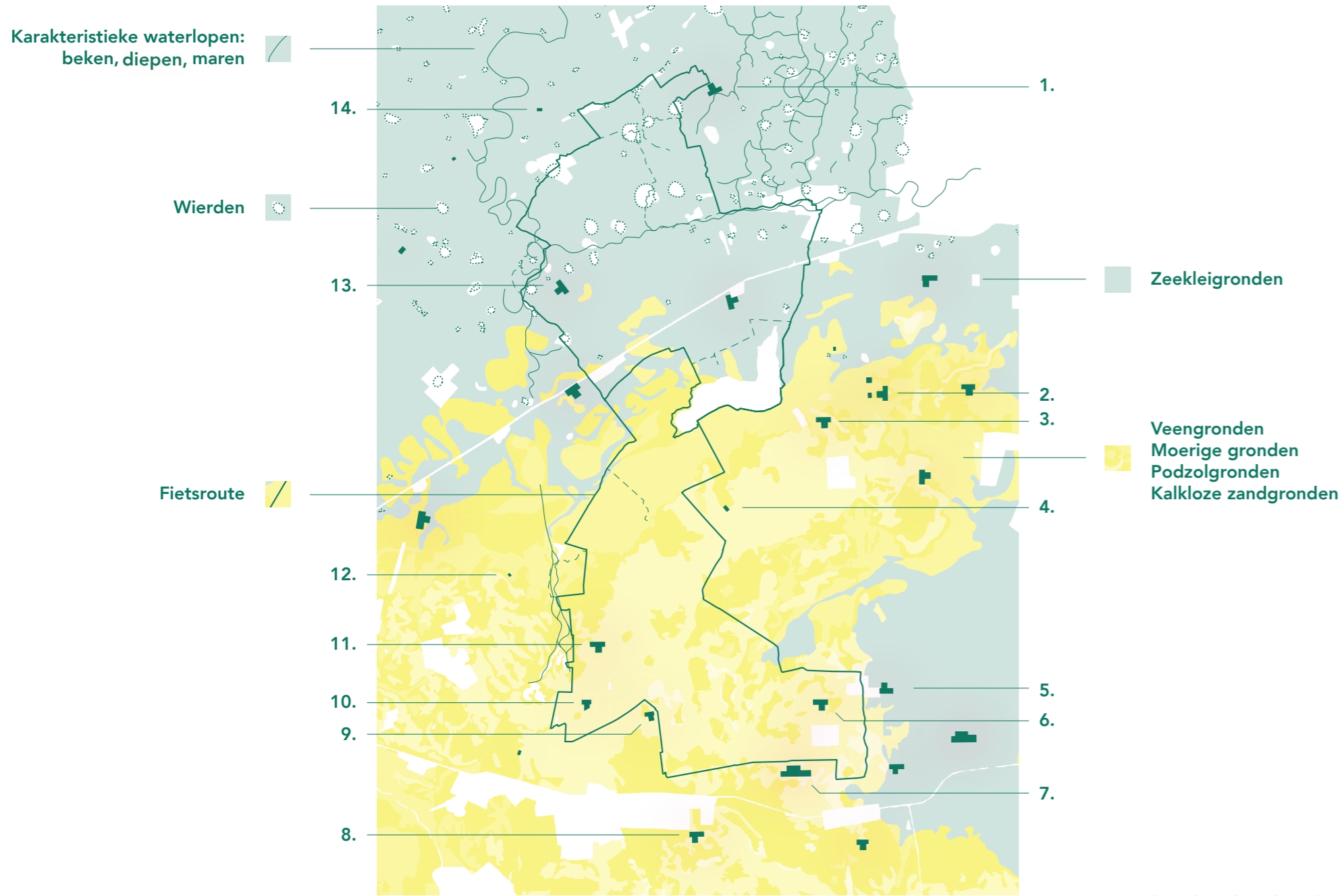
Het ommetje heeft een afstand van 1,5 km. Het Groninger Gas Veld ligt op 3km diepte onder het gaserf. Wanneer je het ommetje twee keer loopt, heb je net zover gelopen als dat het gas onder je voeten ligt.

- **GRONINGER GASVELD**

Het Groninger Gasveld was het grootste gasveld ter wereld toen het in 1959 ontdekt werd. In 1963 is er begonnen met de winning. Omdat de gevolgen van de gaswinning in Groningen maatschappelijk niet langer aanvaardbaar waren, heeft de Nederlandse overheid in 2018 besloten de gaswinning zo snel mogelijk geheel af te bouwen en is dit vanaf 2026 definitief.

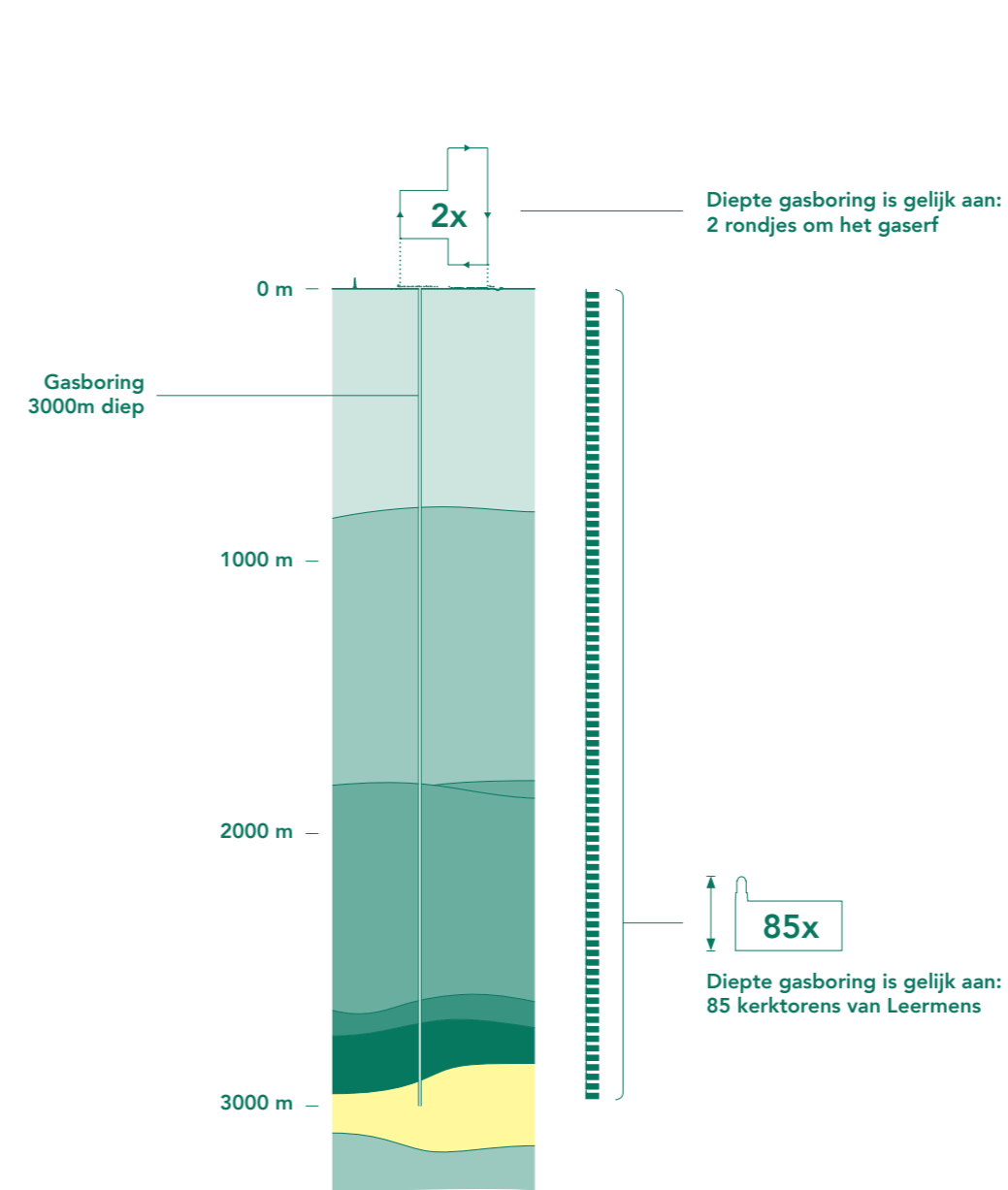
- **GASLOCATIE LEERMENS**

De eerste boringen in Leermens waren in 1974. De gaslocatie zoals die er nu bij ligt is in 1982 in gebruik genomen als gaswinning en gasbehandelingslocatie. De fakkeltoren die er nog staat is een zogenaamde tweede generatie toren welke zich kenmerkt als de hoogste type fakkeltorens.

Grondlagen rondom Groninger Gasveld

0 2000 4000 m

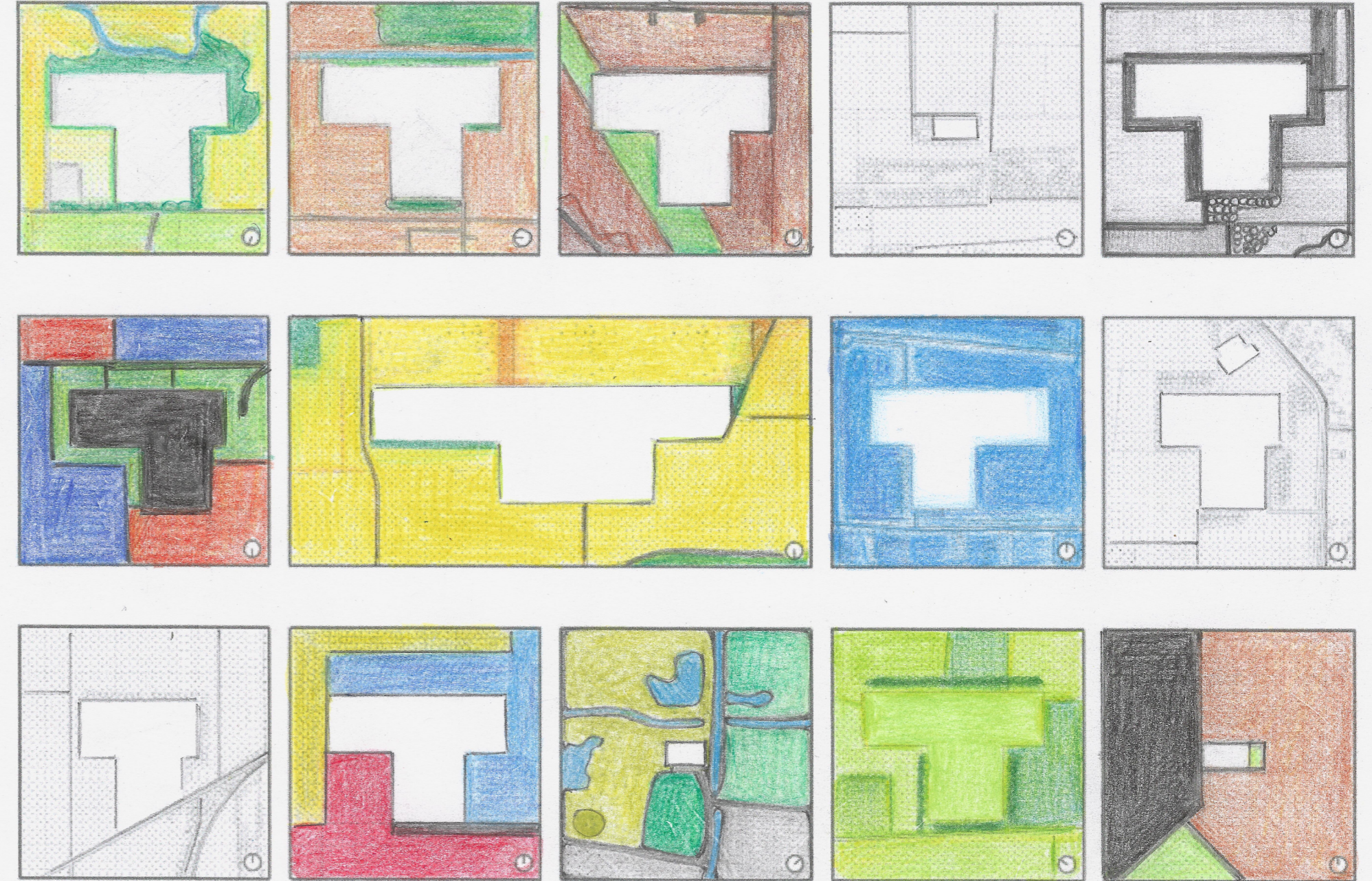
Gronddoorsnede tot gasveld

0 200 400 m

Gaserf verbeeldt

De gaserven bieden inspiratie om te verbeelden. De ligging in het landschap, de vlakken van de ruilverkaveling, de geometrische vormen. Ook deze verbeeldingen vertellen verhalen over de gaserven en kunnen onderdeel worden van de co-creatie en programmering rondom erfgoed en EPIQ. Samen met kinderen kleurplaten van de gaslocaties kleuren, met bewoners hun gaserf schilderen of maquettes maken met klei van de locaties. Zo kunnen er op diverse schaalniveau's verhalen ontstaan in, op, rondom en nabij de gaslocaties die het erfgoed verankeren en meenemen voor toekomstige generaties.

Landschappelijk erfgoed

KANSEN

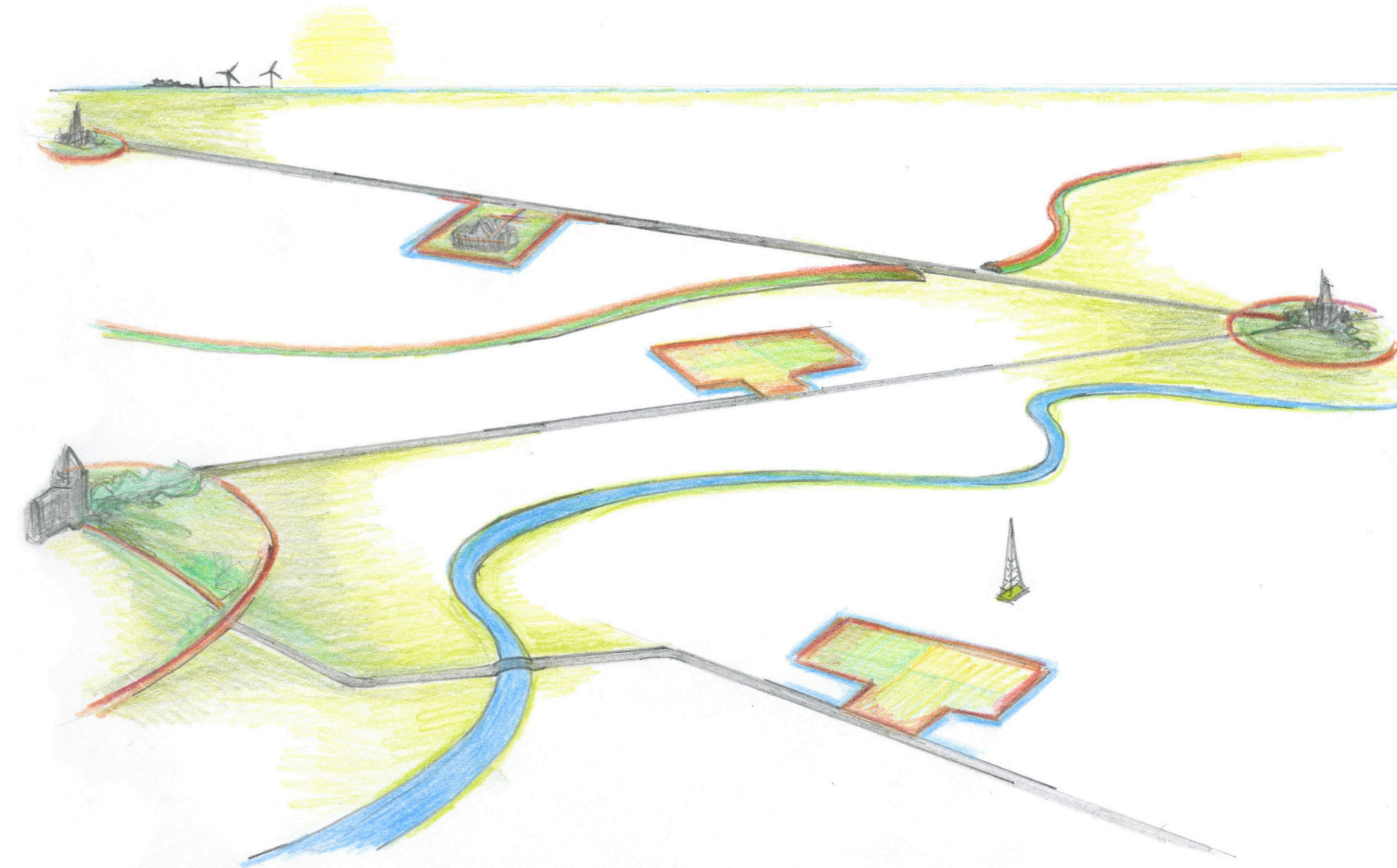
Hoe kan dit ontwerp een rol spelen bij het verder figuurlijk en/of letterlijk op de kaart zetten van landschappelijk erfgoed?

Naast de gaslocaties is dit ontwerpconcept breder toepasbaar in Groningen en kun je het gebruiken bij verdwenen industrieel of landschappelijk erfgoed, zodat een netwerk van verdwenen plekken met nieuw leven ontstaat. Aldus wordt erfgoed geen historische reconstructie maar dient het als canvas voor nieuwe functies van 'gewoon' agrarisch tot land-art.

Gaserf Leermens zou onderdeel kunnen worden van nog meer herinrichtingen van de gaswinningslocaties zodat een grotere wandelroute kan ontstaan naast de fietsroute; het Gaservenpad. Het Gaserf Leermens kan een eerste stap zijn voor deze route maar is op zichzelf staand al een interessante interventie.

Groningen en Friesland kennen wandelpaden zoals het erfgoed Ziltepad langs oude kerken tot het herinnerings Rouwpad op het eiland Terschelling. Wandelen hoort tot een belangrijk recreatief (en dus economisch) uitgangspunt voor de Waddenprovincies aanhakend op 'slow-tourism' waarbij de ontdekking (het verhaal) van het landschap een wezenlijk onderdeel van de beleving is. Met dit project voegen we nieuwe landschappelijke, tot de verbeelding sprekende bestemmingen toe en verleiden zowel bewoners als bezoekers tot een bezoek aan het museum EPIQ.

Het voorstel staat in het teken van de geest van het FARO verdrag, dat erfgoed benadert als iets dat betekenis krijgt door het gebruik, de betrokkenheid en de waarden van de mensen in het heden.

Netwerk van erfgoed sporen in het landschap

Gaserf-routes

STUDIOpnt
www.studiopnt.nl
info@studiopnt.nl
06-53886424
Nienke Veenhuis

OBSERVATORIUM
www.observatorium.org
info@observatorium.org
Lieven Poutsma & Ruud Reutelingsperger

Studio Grondwerk
www.studiograndwerk.nl
studiograndwerk@gmail.com
Jesse Verdoes & Sjoerd Willem Bosch